

DIDAC PARELLADA

EL DOCTOR TOMAS BUSQUET I TEIXIDOR, FUNDADOR DE LA CLINICA  
MENTAL DE LA DIPUTACIO PROVINCIAL DE BARCELONA I  
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Actes III Congrés d'Història de la Medicina Catalana.

Lleida, 1981. vol. II.



EL DOCTOR TOMAS BUSQUET I TEIXIDOR, FUNDADOR DE LA CLINICA  
MENTAL DE LA DIPUTACIO PROVINCIAL DE BARCELONA I  
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

DIDAC PARELLADA

A l'any 1931 s'inaugurava una institució assistencial de considerable influència envers les atencions i tractament dels malalts mentals: em refereixo a la Clínica Mental que la Diputació de Barcelona té a Santa Coloma de Gramanet. Es tracta d'una fundació valuosa, que en els seus cinquanta anys d'existència ha rendit palesament una funció terapèutica i rehabilitadora presidida pel signe de la utilitat sanitària i social, i que ja des del primer moment -i durant tot aquest mig segle ininterrompudament- ha representat una clara progressió i una notable alçària en el camp de l'assistència psiquiàtrica. I cal dir que les seves possibilitats, traduïdes en realitats, durant tot aquest mig segle es deuen en bona part a l'encert dels seus plantejaments inicials. Per això, escaient-se el cinquantenari de l'esmentada Clínica Mental, m'ha semblat adient que en aquest Congrés dedicat precisament a l'Història de la Medicina es recordi, abans de que no s'apagui la seva llum, la figura del seu fundador el Doctor Tomas BUSQUET i TEIXIDOR, quin relleu m'agradaria assenyalar.

Cal recordar que el doctor BUSQUET no fou nomenat Director de la Clínica Mental de cop i sobte; feia molt de temps que treballava sobre aquests assumptes per compte de la Diputació. Ell havia estat ja nomenat, per Concurs, Inspector Facultatiu del que llavors se'n deia Serveis Provincials de Dements, l'any 1912 (de manera que durant una colla d'anys pogué observar, reflexionar, estudiar i decidir les mesures més idònies i convenients per resoldre el problema de l'assistència psiquiàtrica a casa nostra).

Cal dir que he tingut la sort de tenir accés al "Memorial", encara inèdit, que el doctor BUSQUET escriví amb el nom de "Memoràndum de coses viscudes durant els vint-i-dos anys de servei a l'Inspecció Oficial de la Província de Barcelona i de Catalunya". La seva finalitat era de "redactar una relació dels fets i de les coses relatives als serveis de psicòpates de Catalunya.... i molt especialment la creació, estructuració i direcció de la Clínica Mental, planejada i construïda sota la nostra iniciativa i sota els auspicis de la Mancomunitat de Catalunya, de la Diputació de Barcelona i finalment de la Generalitat de Catalunya".

Aquest "Memorial" és molt important per entendre la història de l'Assistència Psiquiàtrica a casa nostra.

L'objectiu del "Memorial" és fer "una relació objectiva dels dits fets i coses". Però, a més, existia una intenció vindicativa de la seva pròpia gestió, cosa molt humana i fins convenient, que el duu, a més d'explicar bon nombre d'esdeveniments històricament objectius, a "posar al descobert tota la trama d'obstacles i d'interessos que han impedit que els serveis psiquiàtrics de Catalunya hagin assolit i abastin el grau de desenvolupament i grau de modernitat que correspon al nostre país". I precisa que "durant vint-i-dos anys

seguits hem lluitat sens descans per aconseguir aquests objectius. S'ha aconseguit molt malgrat els obstacles i els interessos particulars constantment interposats en el nostre camí, però quan els nostres treballs de tant de temps ens prometien els millors auguris, fórem vençuts en la lluita, aprofitant hàbilment uns moments de situació política partidista i equívoca amb la que nosaltres tinguérem, inevitablement, qu'enfrontar-nos".

Però, pel damunt de tot, predomina "la circumstància d'haber estat nosaltres els que iniciàrem la idea de crear el servei de la Clínica Mental, i el fet d'haverla dirigit després en totes els seus més petits detalls d'estructuració i d'organització, i l'haber ocupat el càrrec de Metge Director d'aquell establiment durant els tres primers anys del seu funcionament ens indueixen a parlar amb detall d'aquest establiment psiquiàtric, ja que representa el primer pas dins del pla general de modernització dels serveis psiquiàtrics de Catalunya".

Té molt interès la visió de l'assistència que funcionava a Sant Boi, a Sant Andreu, a Salt, i al Institut Pere Mata de Reus, així com també la descripció de la vida científica psiquiàtrica a principis de segle. I es recorda la inícia campanya en contra dels manicomis de Sant Boi de Llobregat; per salvar les seves responsabilitats la Diputació convocà Concurs per un càrrec d'Inspector Facultatiu dels serveis provincials prestats en els diferents establiments esmentats. I el Concurs el guanyà, com ja he dit, el doctor BUSQUET. I em sembla interessant de subratllar que un dels punts que s'especificaven en el "Memorial" és que a la darrerria de l'any 1913 "el president, llavors, de la Diputació Provincial, l'illustre patrici PRAT de la RIBA, confiat que molt aviat podria ésser establert a Catalunya el règim de reorganització dels serveis de dementes de Catalunya, demanà un informe a diversos metges per crear una clínica psiquiàtrica o hospital d'observació", confirmant el sentit realista i creador del President PRAT de la RIBA.

Els esmentats informes, redactats separatament pels doctors MARTÍ JULIÀ, ALSINA MELIS i BUSQUET TEIXIDOR, proposaven cada un d'ells el seu pla i el seu projecte assistencial. Estic segur que seria extraordinàriament interessant repassar aquests tres estudis, no pas per establir comparacions de tipus crític, ans per copsar com les tres personalitats -cada una amb prous mèrits, i amb el seu estil científic i assistencial-, entenien el problema assistencial català, cosa que prou podria ésser encara aprofitable en algun aspecte.

El doctor BUSQUET, és clar, ens parla del seu -el "Memoràndum" refereix àmpliament la seva visió, quina anàlisi pot constituir per ell sol el motiu d'un estudi ulterior- però també dona unes indicacions dels punts de vista dels doctors MARTÍ i JULIÀ, i ALSINA MELIS.

El fet és que, de mica en mica, les coses tiren endavant. D'una banda, els hospitals psiquiàtrics de Sant Boi creen uns nous serveis d'Observació i d'Infermeria, amb una agilització de l'assistència, i amb una millora general. També els altres establiments seguien la normativa general, malgrat l'indiferència general amb que eren mirats -llavors com ara- tots els problemes d'aquesta especialitat.

En diversos opuscles, articles i llibres, el doctor BUSQUET insistia en la necessitat de les reformes, i el mes de Febrer del 1924 presentà a la Societat de Psiquiatria i Neurologia de Barcelona el tema de "Anàlisi del projecte de construcció d'una Clínica Psiquiàtrica provincial en terrenys del poble de Santa Coloma de Gramanet". El tema fou exposat a l'Amfiteatre de la Facultat de Medicina, amb

nombroses projeccions del projecte realitzat amb els arquitectes senyors PERICAS i MASSÓ, escollit per la Mancomunitat després d'un Concurs Públic que tingué lloc l'any 1917; i la Societat de Psiquiatria i Neurologia prengué l'acord de demanar a la Mancomunitat de Catalunya que es realitzés la creació de la Clínica.

En fi, és una història llarga (el Memoràndum te dues-centes pàgines i escaig), contada per un protagonista directe, amb les naturals desavantatges de viure intensament moltes vegades amb impaciències, enrabiades i decepcions, cosa que ha d'influir en que algunes valoracions siguin en part subjectives, però que té la riquesa inimitable del que s'ha viscut des de dins, coneixent els detalls i cada una de les dades de que parla. Però em sembla que ja és hora de mostrar la personalitat del Dr. BUSQUET, tal com el recordo.

El Dr. BUSQUET, sense ésser ni alt ni gras, era robust, sòlid, ossut i musculat. Tot ell donava una impressió de decisió i de tenacitat -que és la que ens explica la seva obra, que sovint necessitava superar els defalliments i travetes creats per envejes, ressentiments i ambicions-. Però la seva voluntat no es doblegava, i es passava el dia anant seguint, amb el bastó i un gos llop que mai no el deixava, els diferents camins de la Clínica Mental, per seguir els malalts de prop, tant els que s'estaven pels pabellons, com els que sortien en les diferents brigades de treball. Cal dir que era un incondicional dels procediments laborteràpics, i que de totes passades volia que els malalts no restessin mai inactius, aturats.

Era, indiscutiblement, un bon clínic. I la seva assistència a Congressos, a reunions de societats psiquiàtriques, a aplecs per promoure l'assistència psiquiàtrica i la Higiene Mental, ens parlen clarament del seu interès científic envers el malalt mental. Però potser encara era més gran el seu interès pel malalt com a persona. Per ell, el més important era tenir cura de la persona -sense descuidar pas la malaltia, naturalment-. Sobre tot per Suïssa i per Alemanya havia après la importància pràctica de les activitats, per evitar el decandiment mental del malalt, i per ajudar-lo a millorar i a guarir. Se sabia de memòria el llibre "Tratamiento ocupacional de los enfermos mentales" de Hermann SIMON, que de tant en tant recitava algun tros expressiu: "La vida és activitat!" -deia-; "i també en el camp mental, les forces que no es fan servir, disminueixen, moren, desapareixen; i l'agilitat mental, i la satisfacció, i la humanitat, s'han de conservar a còpia d'ocupació!". I afegia: "Des dels temps antics, els alienistes sabien que la ocupació regulada dels malalts constitueix un important mitjà curatiu de les malalties mentals".

La ocupació i el contacte interpersonal i social eren, per ell, d'una gran importància. "En realitat" -deia-, "sabem molt poques coses en la nostra especialitat. Vostè sab què és l'esquizofrènia? Un savi alemany em deia que era com una ciutat sagrada de l'orient, emmurallada, en la que cap estranger no hi pot entrar; ningú sab què és el que hi ha a dins. En l'esquizofrènia passa exactament el mateix. Però, per pura experiència sabem que la inactivitat provoca l'enrunament psíquic del malalt mental. La inactivitat és una de les arrels de l'empitjorament del malalt mental. Per això cal lluitar contra la clinoteràpia convertida en sistema, com hi ha qui defensa encara. Com més aviat es comença un tractament activat, més gran és la perspectiva d'èxit en l'evolució de les psicosis".

Quan ell parlava d'aquesta faisó, com un il·luminat, no era pas l'expressió d'una simple dèria. Ell estava convençut del que deia, i l'amoïnava molt trobar algú infermer o encarregat de les brigades, descansant i fent el mandra. Si parlava d'aquesta manera era per convèncer a l'interlocutor, per convertir-lo a l'escola terapèutica ocupacional, que era la que millor responia i prometia, en aquells temps, i que encara ara cal reconèixer que és d'un efecte interessant, i per tots els nostres Hospitals Psiquiàtrics es procura organitzar i activar les diverses menes d'activitats terapèutiques i rehabilitadores.

També sentia un interès per tot el que era administratiu: el menjar dels malalts, la roba, la calefacció, l'horari, etc; i coneixia els detalls de construcció d'un hospital psiquiàtric, d'una manera perfecta. "A tal hospital -deia- hi han unes cruïlles monstruoses". I repassava les portes i les finestres, i predicava la importància de les clavegueres, i de la desinfecció de l'aigua, i de tots els petits motius que determinen, cada un d'ells, el funcionament de l'hospital psiquiàtric.

Crec que el més important d'ell, eren les seves idees progressives en la ocupació i en el contacte interpersonal i social. "En els malalts difícils, cal procurar que els infermers, i tot el personal de l'hospital (perquè tot el personal ha de cuidar personalment els malalts), entrin en relació amb els pacients, cercant la seva col·laboració. Cal aprendre a infiltrar-se en la psiquis hermètica dels pacients sense que ells se'n adonguin...".

D'altra banda veia molt clar que el punt essencial era el personal. Caràcter, capacitat professional bàsica i formació professional psiquiàtrica, i fidelitat a les normes terapèutiques, eren per ell el punt de gravetat de l'assistència psiquiàtrica. I repetia: "Sense la col·laboració intel·ligent del personal subaltern, no és possible posar en pràctica una terapèutica psiquiàtrica vàlida. I, durant la feina, l'infermer ha de treballar també per estimular amb el seu exemple la participació del malalt. I és sorprenent com malalts agitats, es tranquil·litzen treballant, i es tornen més ordenats. Però tot això, ja ho sabia en Felip PINEL...".

L'aspecte social i comunitari de la Clínica tenia per ell una gran importància: "Cal ocupació, i calen distraccions. Cal fer penetrar la vida, i l'interès per la vida, a tots els recons, fins els més foscs; cal estimular els malalts a llegir, a jugar, a cantar. Cal animar sempre els malalts, i estimular-los. Les feines i les distraccions en comunitat són molt més eficients terapèuticament parlant. Els exercicis gimnàstics en comunitat són molt més útils del que la gent es pensa".

Altres consells seus, eren: "La finalitat del tractament manicomial té per finalitat donar d'alta als malalts curats, o socialment amillorats". I explicava la influència d'un ambient hospitalari actiu, pel fet que "tot el què es viu, és el producte de les condicions sots les que l'ésser viu, i l'home també, s'ha desenvolupat i en viu".

També insistia en que "tansols mercès a l'agrupació de nombroses persones en comunitats naturals o culturals, podrà la persona trobar més seguretat i satisfacció en la seva existència". I repetia que "també en el camp psiquiàtric, el prestigi i la fe tenen un efecte curatiu".

I sempre deixava ben clar que ell no havia intentat res; que això ho havia vist; que així ho experimentava en la seva pràctica assistencial; i que SIMON tenia tota la raó.

En fi, així era el Dr. BUSQUET: senzill, apassionat per la seva vocació professional assistencial psiquiàtrica, i donat de ple a la seva tasca. Per això, ara que fa tot just mig segle exacte que s'inaugurà la Clínica Mental que ell pensà, construí i inicià, considero que bé val la pena recordar-lo, com una figura important en la història de la psiquiatria del nostre país.